

ЗМІСТ

<i>Від видавця</i>	9
<i>Тексти і контексти творів Степана Бандери</i>	11
<i>Передмова до першого видання</i>	19
Мої життєписні дані	27
Значення широких мас та їх охоплення	40
До проблеми політичної консолідації	44
До засад нашої визвольної політики	70
Пляновість революційної боротьби в краю	80
Слово до українських націоналістів-революціонерів за кордоном	100
Українська національна революція, а не тільки протирежимний резистанс	151
В десяту річницю створення революційного проводу ОУН (10.2.1940)	190
Війна в Кореї і національно-визвольна політика	208
Фронт поневолених націй	215
Третя світова війна і визвольна боротьба. Західня концепція політичної війни з большевизмом	225
Друзі – українські націоналісти!	255
Проти ідейного роззброювання визвольної боротьби	260
Пропаганда визвольної революції на тлі війни	270
Завдання ОУН під сучасну пору. Завдання ОУН в Україні	278
З москалями нема спільної мови	283

Первородний гріх проросійської концепції	288
Відкриті карти	293
До питання основних кадрів національно-визвольної революції	300
Командир – провідник (слідами сл. пам. Романа Шухевича)	308
Ідея і людина в ідеологічному русі	326
Чому не дійшло до поєднуючої дії «Трійки»?	330
Проти фальшування визвольних позицій. Український націоналізм і релігія	336
Люди без ґрунту	352
За правильне розуміння визвольно-революційного процесу	362
Хоч які великі жертви – боротьба конечна	368
Хрущов продовжує імперіялістичний курс	373
В національній політиці Хрущов іде слідами Сталіна	378
Сталінізм Хрущова у внутрішній політиці	383
Большевицька тактика й визвольна боротьба	394
Незмінна стратегія Москви	403
Перші висновки	407
Призабута наука	412
З невичерпного джерела	422
Україна не буде спільницею Москви	426
Ще одна ілюзія миру	432
Висновки з новіших подій і процесів для української визвольної боротьби	438
Питання атомової війни і визвольна революція	455
За завершеної політичної структури	487
Перспективи української національно-визвольної революції	513

Де повинні зійтися шляхи	599
На півметі	607
Інтерв'ю німецької радіостанції в Кельні зі Степаном Бандерою	613
Промова на п'яту зустріч українців ЗСА і Канади 1954 року	620
У 25-ліття ОУН	626
Над могилою Євгена Коновальця	630
Перше інтерв'ю провідника ОУН, Степана Бандери з чужинними журналістами	635
<i>Абревіатури і скорочення</i>	644
<i>Глосарій</i>	647
<i>Показчик імен і назв</i>	656
<i>Географічний показчик</i>	660

Від видавця

Минуло понад сорок років відтоді, коли в Мюнхені побачила світ ця збірка статей Степана Бандери. І ми вдячні родині Бандер та Центру національного відродження імені Степана Бандери за сприяння і дозвіл опублікувати цю книгу. Для нас велика честь видати праці людини, яка все життя присвятила боротьбі за українську державність.

«Перспективи Української Революції» ми вирішили відтворити з упорядкуванням Степана Ленкавського і в редакції Данила Чайковського, як вона і вийшла 1978 р. Але водночас намагалися полегшити сприйняття тексту для сучасного читача.

Адже публіцистичні праці Степана Бандери відбивають мовні норми правопису 1929 р., який ґрунтувався на компромісі галицьких і східноукраїнських правописних традицій, проте згодом, 1933 р., був затаврований як «націоналістичний». Саме цим правописом послуговувалися на Західній Україні до 1939 р. і донині користуються в діаспорі. У пропонованому виданні збережено оригінальну орфографію та пунктуацію писань Степана Бандери відповідно до першоджерел.

Мова публіцистичного доробку Степана Бандери – яскравий зразок галицького варіанта української літературної мови, що побутував на західноукраїнських землях наприкінці XIX – у першій половині XX ст. Його твори багаті на питому українську лексику, галицизми – невід’ємну рису його мовостилю, що цілком відповідало тогочасній західноукраїнській мовно-літературній практиці, коли мовна норма лише перебувала на стадії становлення. У текстах трапляється чимало сьгодні застарілої та запозиченої лексики, зокрема полонізмів, що також є результатом складної суспільно-політичної історії Галицького краю. Подекуди автор вживав і новотвори, якими намагався досягти потужного стилістичного ефекту.

Тому для зручності ми уклали **глосарій** рідковживаних, малозрозумілих і діалектних слів. У тексті їх позначено спеціальним астериском (*), коли вперше згадано в межах кожної статті.

Також ми подаємо іменний та географічний **показчики**, які полегшать роботу з текстом.

Як і в автентичному виданні, коментарі до тексту належать Степанові Ленкавському. Примітки Данила Чайковського позначено як «Д. Ч.». Пояснення деяких понять і власних назв, які можуть бути незрозумілими читачеві, зробила кандидат філологічних наук Марина Ткачук; також вона подала примітки до деяких понять і власних назв, які позначено як «Прим. ред.».

Готуючи до видання «Перспективи Української Революції», ми не могли втриматися від спокуси вийти за межі традиційної книги і доповнили її ілюстративними та інформаційними матеріалами, які допоможуть сучасному читачеві більше дізнатися про постать Провідника і діяльність ОУН.

Зокрема було зібрано й упорядковано десятки номерів різних газет, у яких публікувався Степан Бандера. Ви зможете їх знайти, відсканувавши **QR-код**, що розміщений біля кожної статті у книзі. На нашу думку, перегляд цих періодичних видань як не що інше дасть можливість зануритися в інформаційну атмосферу тих часів.

Також додано **вклеюку із зображеннями**, які показують життя Степана Бандери та діяльність ОУН; створено **медіатеку**, де можна погортати світлина, послухати живу мову Провідника чи побачити відео з музею Степана Бандери в Лондоні. Потрапити туди можна за допомогою QR-коду, розміщеного у фотовклеюці.

Майже весь використаний контент взято із таких джерел:

- архів ОУН — ounuis.info;
- електронний архів українського визвольного руху — avr.org.ua;
- електронна бібліотека Diasporiana — diasporiana.org.ua.

Деякі фотокартки люб'язно надала родина Бандер; вони публікуються вперше.

Висловлюємо подяку тим, хто долучився до цього видання:

Юрію Сиротюку — голові Недержавного аналітичного центру «Українські студії стратегічних досліджень»,
«Культурно-освітній фундації Дмитра і Марії Гулей»
при Фундації «Будучність» (Канада),
Дослідному Інституту «Україніка» (Канада),
родині Борців (Австралія),
Роману й Тетяні Захарякам (Австралія),
Одарці Брецько і Тереновому Проводу ОУН(б) (Австралія),
Михайлу Ратушняку — голові Ліги підприємців «Українська справа»,
Музею національно-визвольної боротьби Тернопільщини.

ТЕКСТИ І КОНТЕКСТИ ТВОРІВ СТЕПАНА БАНДЕРИ

Твори Степана Бандери – нелегка лектура для пересічного читача. Для того, щоби опанувати його тексти, треба володіти контекстом тих умов, у яких вони були написані.

Головна тема значних за обсягом писань автора, підготовлених протягом порівняно короткого проміжку часу 1946–1958 рр., – українська національно-визвольна революція. Як для дослідників, так і для практиків сучасного політичного процесу вагомий інтерес можуть становити різні опрацьовані Бандерою аспекти теорії революції: її зміст, перманентна природа, значення ідеї і проводу в її реалізації, залучення народних мас і технологія роботи серед них, фази перебігу революції, проекція можливих варіантів та умов її втілення, розрахунків на власні сили та концептуальні засади консолідації політичних сил.

А контекстом цієї провідної теми в працях Бандери виступає аналіз тих чинників, які виникали у світовій політиці, внутрішній політиці Советського Союзу чи в еміграційному житті, і потенційно могли сприяти чи ускладнювати здійснення національно-визвольної революції. До них належали внутрішній стан очолюваної ним ОУН та хід підпільної боротьби в Краю (найголовніші з подій – опозиція в рядах ЗЧ ОУН, розкол 1954 р. і смерть Головного командира УПА Романа Шухевича), громадсько-політичне життя на еміграції і проблема його консолідації для потреб національно-визвольної боротьби в Краю, міжнародна ситуація, зокрема створення військово-політичного блоку НАТО в 1949 р. та Корейська війна 1951–1953 рр. і потенційна можливість її переростання в Третю світову війну, внутрішні зміни в СРСР та його країнах-сателітах, насамперед смерть Сталіна і приход до влади Нікіти Хрущова, пафосне відзначення 300-річчя Переяславського договору, робітничі повстання в Східній Німеччині, Польщі та революція в Угорщині 1956 р.

У низці праць Степана Бандери йдеться про різні сторінки недавньої історії ОУН або ж поточні внутрішньо-організаційні події. В інших висвітлено тему політичної консолідації українських політичних

сил, концептуальні погляди на можливість провадження національно-визвольної революції в умовах Третьої світової війни, подано критику імперіялістичного й ворожого українській визвольній справі характеру всіх російських антибольшевицьких протирежимних сил (зокрема наголошено на категоричній неприпустимості підпорядкування їм українських визвольних структур), аналіз різних галузей політики СССР після приходу до влади Хрущова.

Квінтесенцію понад десятирічної інтелектуальної творчості Степана Бандери становить титульна праця збірника його творів «Перспективи української національно-визвольної революції». Надзвичайно аналітично і структуровано вибудована, вона ввібрала весь той життєвий підпільно-революційний досвід та концептуальні ідеї щодо справи національного визволення, якими автор встиг поділитися протягом попередніх десяти років і які ніби поспішав у лаконічній формі зафіксувати незадовго до своєї трагічної смерті. Якщо потенційний читач з огляду на різні обставини не матиме змоги прочитати весь збірник, але захоче скласти враження про книгу і про світогляд та спосіб мислення Степана Бандери, то радимо насамперед ознайомитися з цією працею.

Щоб уповні зрозуміти праці С. Бандери, їх слід читати, застосовуючи метод історизму — накладаючи його загальні ідеї й окремі судження на сучасну для нього поточну політичну ситуацію. Очевидно, що без знання про загані вище історичні контексти читачеві буде важко сприймати зміст його творів. Особливо це стосується всього комплексу тогочасного еміграційного життя. І якщо сьогодні в читача вже не мало б виникати проблем із прочитанням загальної історії ОУН, то історія її Закордонних Частин ще висвітлена недостатньо системно і повноцінно. А що вже казати про політичну історію української еміграції загалом!

Однак те, що створює перепони для пересічного читача, виявляється продуктивним полем для дослідника. Тому праці Бандери мали б викликати інтерес в тих, хто вивчає історію національно-визвольних змагань 40–50-х рр. XX ст., історію ОУН, зокрема ЗЧ ОУН, політичну історію української еміграції, історію української державності (УГВР, Державне Правління), геополітичні процеси в XX ст. (особливо крізь призму націоналістичної парадигми) та внутрішні процеси в СССР і т. зв. соціалістичному таборі.

Загалом у працях Степана Бандери можна виділити два типи суджень. Перший — це його реакція на актуальні події суспільно-політичного життя в еміграції, на прояви різних тенденцій у національно-визвольному русі чи на міжнародні події і зміни в політиці СССР. Як ми вже зазначили, такі статті більше зацікавляють істориків, які досліджують різні аспекти цього питання. Натомість другий

ПЕРЕДМОВА ДО ПЕРШОГО ВИДАННЯ

Багатство тематики, що її охоплює Степан Бандера у цій книзі, нехай не лякає вдумливого читача. Твори автора мають незмінно одну золоту нитку, яка проходить крізь усі міркування й глибинні аналізи подій і процесів української визвольної боротьби. Степан Бандера зосереджує свою увагу передусім на всебічній розробці перспектив української національно-визвольної революції, і це є центральна тема його інтелектуальної творчості. Підходячи до цієї основної теми, раз-у-раз з різних точок бачення, аналізуючи різні її аспекти з внутрішнього чи зовнішньо-політичного боку, автор розгортає власнопідметні¹, закономірні, — зумовлені українськими якостями й вартостями, оригінально-українськими первнями², революційним незнищеним людським українським потенціалом і геополітичним становищем України, її природними багатствами, вродженим генієм та трудолюбивістю нації, — перспективи розвитку української національно-визвольної революції. Залізна логіка його аргументації, передбачливість щодо розвиткових процесів, стимульованих революційною ідеєю, революційними кадрами й революційною плянковою дією, аналіза внутрішніх протиріч імперії й системи, спричинюваних і поглиблюваних революційно-визвольними націоналістичними діями, — дає нам образ не лише зенітного пункту — всенароднього повстання, але й переможної визвольної війни уярмлених націй проти російського окупанта й більшовицької тиранської тоталітарної системи. Зосередження автора на цій головній справі визвольної боротьби України цілком не означає нехтування ним різновидних компонентів боротьби й росту нації взагалі.

Немає важливої проблеми у житті нації, якої Степан Бандера у своїй багатій інтелектуальній, публіцистичній і журналістичній творчості не заторкнув би, не менш і в своєму різноманітному листуванні, з оприлюдненням якого з різних причин ще доведеться зачекати. Але суть справи у тому, що в ієрархії вартостей і завдань Степан Бандера

відсував усе другорядне, наприклад, внутрішньо-партійні суперечки, внутрішньо-український партійно-політичний комплекс на дальший плян, згл.* вмурував його відповідно до питомої ваги даного явища у велику будівлю успішного розгортання національно-визвольної революції.

Він аналізував всебічно значення спільного фронту поневолених російським імперіялізмом і комунізмом націй, об'єднаних в Антибільшовицькому Бльоці Народів (АБН), надаючи цій спільній боротьбі особливої ваги. Ставка на власні сили України у великому таборі поневолених націй, які життєво зацікавлені у розвалі російської імперії й знищенні більшовизму, — докладно розроблена автором як дороговказ не лише для революційної ОУН. Степан Бандера глибоко розумів найінтимніші тонкощі й можливі ускладнення спільного фронту поневолених націй, якщо не поставити його на правильних основах — респектування* абсолютного суверенітету кожного партнера спільного фронту.

Автор бачив імперію й систему зсередини й із зовні, її слабкість і силу, яка радше полягала й полягає в духовій, ідейній і політичній слабкості вільних націй світу. Викриваючи політику т. зв. мирної коєкзистенції майже чверть століття тому, автор як політичний візіонер передбачає усі від'ємні й руйніні елементи її для вільних націй. Його аргументацію того часу можна дослівно повторити стосовно сучасної політики т. зв. детанту*.

Насправді з точки зору передбачливого не тільки революційно-визвольного лідера, але державного мужа високої якості, автор розкриває дійсну альтернативу до атомової війни, альтернативу, що її основні засади мають незмінне тривале значення.

Уважаючи, що шляхом визволення України та інших поневолених націй є орієнтація й розбудова власних сил революції, автор сміливо вимагає від вільних націй не трактувати України й інших поневолених націй як чинника, який постійно має стримувати більшовицьку навалу, а, навпаки, у власному інтересі вимагає від них включатися збройне у визвольну війну поневолених націй, усвідомивши її цілі й визнавши її носіїв господарями на власній землі, її суверенами. Це повинна бути спільна визвольна війна у спільному інтересі проти більшовицької варварської агресії, а жодна інтервенція «визволителів», які на своїх багнетах постійно несли нове рабство.

Визвольна революція приносила завжди незмірно менше жертв, ніж агресивна, імперіялістична війна, чи масовий народобивчий терор, зокрема російського більшовицького окупанта. Це автор переконливо довів.

Його розуміння національно-визвольної революції це не механічний процес розгортання лише технічно-революційних актів, чи виключно

Мої життєписні дані

Частина автобіографії, написана в квітні 1959 року й призначена для американського генерального консульства в Мюнхені, де Ст. Бандера безуспішно намагався одержати американську візу для поїздки до США. Про ці заходи є згадки в листах Ст. Бандери до Ігната Білинського (27 червня 1959), проф. Л. Добрянського та ін.

Ця автобіографія була перший раз публікована в тижневику «Гомін України», Торонто, чч. 42/648–45651 з 14-го жовтня по 4-го листопада 1961 р.; передрукована, з доповненням д-ра Гр. Васюковича, в збірці матеріалів за редакцією Данила Чайковського «Московські вбивці Бандери перед судом», Українське В-во в Мюнхені, 1965, стор. 439–445.

Я народився 1 січня 1909 року в селі Угринів Старий, повіт Калуш у Галичині, яка в той час належала до австро-угорської монархії, разом з двома іншими західноукраїнськими країнами: Буковиною і Закарпаттям.

Мій батько, Андрій Бандера, греко-католицький священник був у той час парохом^{*} в Угринові Старому (до парафії належало ще сусіднє село Бережниця Шляхетська). Батько походив із Стрия. Він був сином міщан-рільників Михайла Бандери і Розалії, дівоче прізвище якої було — Білецька. Моя мати, Мирослава Бандера, походила зі старої священничої родини. Вона була донькою греко-католицького священника з Угринова Старого — Володимира Глодзінського і Катерини з дому Кушлик. Я був другою дитиною моїх батьків. Старшою від мене була сестра Марта. Молодші: Олександр, сестра Володимира, брат Василь, сестра Оксана, брат Богдан і наймолодша сестра Мирослава, що померла немовлям.

Дитячі роки я прожив в Угринові Старому, в домі моїх батьків і дідів, виростаючи в атмосфері українського патріотизму та живих національно-культурних, політичних і суспільних зацікавлень. Вдома була велика бібліотека, часто з'їжджалися активні учасники українського національного життя Галичини, крєвні і їхні знайомі, наприклад, мої вуйки: Павло Глодзінський — один з основників «Маслосоюзу» і «Сільського Господаря» (українські господарські установи), Ярослав

* Тут і далі астерисками позначено рідковживані, малозрозумілі і діалектні слова, значення яких ви можете знайти у глосарії на с. 647. — Прим. ред.

Весоловський — посол до Віденського парламенту, скульптор М. Гаврилко й інші. Під час першої світової війни я пережив дитиною-юнаком чотирикратне пересування воєнних фронтів через рідне село в 1914–15 і 1917 рр., а в 1917 р. важкі двотижневі бої. Через Угринів переходив австрійсько-російський фронт, і наш дім був частинне³ знищений гарматними стрільнями. Тоді ж, літом 1917 р., ми спостерігали прояви революції в армії царської Росії, прояви національно-революційних зрушень і велику різницю між українськими та московськими військовими частинами.

У жовтні-листопаді 1918 р., як несповна десятирічний хлопець, я пережив хвилюючі події відродження і будови української держави. Мій батько належав до організаторів державного перевороту в Калуському повіті (з лікарем д-ром Курівцем) і я був свідком формування ним з селян довколишніх сіл військових відділів, озброєних захованою в 1917 р. зброєю. Від листопада 1918 р. наше родинне життя стояло під знаком подій у будіванні українського державного життя та війни в обороні самостійності. Батько був послом до парламенту Західньо-Української Народньої Республіки — Української Національної Ради в Станиславо-ві³ і брав активну участь у формуванні державного життя в Калуціні. Особливий вплив на кристалізацію моєї національно-політичної свідомості мали величні святкування і загальне одушевлення злуки ЗУНР з Українською Народньою Республікою в одну державу, в січні 1919 р.

У травні 1919 р. Польща вжила у війні проти української держави армію ген. Галлера, яка була зформована й озброєна державами Антанти з призначенням до боротьби з большевицькою Москвою. Під її перевагою фронт почав пересуватися на схід. Разом з відступом Української Галицької Армії подалася на схід ціла наша родина, переїхавши до Ягольниці біля Чорткова, де ми зупинилися. Тут замешкали у дядька (брата матері) о. Антоновича, який був там парохом. У Ягольниці ми пережили тривожні й радісні моменти великої битви т. зв. Чортківської офензиви³, що відкинула польські війська на захід. Але через брак військового постачання припинилася офензива української армії. Знову мусів початися відступ, цим разом за річку Збруч. Усі чоловіки з моєї родини, в тому числі й батько, як військовий капелян у рядах УГА, перейшли за Збруч в половині липня 1919 р. Жінки й діти залишилися в Ягольниці, де пережили прихід польської окупації. У вересні того ж року моя мати, разом із дітьми, повернулася до родинного села — Угринова Старого.

Мій батько перебув усю історію УГА на «Великій Україні» (тобто на Наддніпрянщині) в роках 1919–1920, боротьбу з большевиками

3 Станислав — нині м. Івано-Франківськ. — Прим. ред.

ЗНАЧЕННЯ ШИРОКИХ МАС ТА ЇХ ОХОПЛЕННЯ

Ця, перша у своїй черговості, стаття Степана Бандери була друкована за підписом *С. Сірий* у циклоstileвому виданні «Визвольна Політика», ч. 1, рік I, Прага, січень 1946, на сторінках 15–17. Автор вказує на значення та важливість участі широких кіл громадянства у внутрішньо-політичній дії, скерованій на допомогу для революційно-визвольної боротьби, і дає ряд практичних вказівок для проведення цієї акції.

Наша внутрішньо-політична праця скерована на те, щоб дослівно охопити весь загал громадянства, щоб дійти до кожного українця, як причетного, так і непричетного до загального громадського життя, однаково — в рамках того життя, чи поза ними, і незалежно від них.

Найважливіша справа — здобути безпосередній вплив, включити у нашу боротьбу найбільшу і найвартіснішу їх частину. Тому за об'єкт своєї політичної праці беремо всю народню масу.

Для нас вона важлива з таких міркувань: поперше, маса — це збірнота одиниць. Для того, щоб впливати на найбільшу кількість українців одночасно, охоплюємо своїм впливом всю масу. В ній живуть і з неї виростають найцінніші своєю ідейністю, бойовістю і здібностями одиниці тоді, як відповідна акція їх розбудить, дасть їм нагоду і відкриє дорогу, щоб вони виявили себе. Багато таких високоцінних людей живе, можна б сказати, у глухій гушці маси, але про їхні здібності і цінні для політичної праці прикмети не знають ні вони самі, ні ніхто інший. Треба піти в найгустішу масу, на саме дно, щоб до них дійти, і треба відповідної акції, щоб їх покликати.

Подруге — нам треба опанувати своїми ідеями, боротьбою і відповідними акціями теж саму масу, як збірну одиницю. Треба втягнути її у політичну дію. Бо вона дає політичному рухові та організації широке опертя. Масовість же надає революційній боротьбі та кожній політичній дії велику розгінну силу та помножує її кількість.

У нашій боротьбі маса — це важливий фактор, як збірнота одиниць, її приєднуємо і гуртуємо. І навпаки, з допомогою одиниць охоплює-

мо й опановуємо масу. Йдемо цими обома шляхами одночасно, а одна праця підсилює другу.

Насамперед ми повинні докладно пізнати кожне середовище, серед якого думаємо вести політичну роботу. Не вистачить знати загально характер і прикмети елементів, що в ньому гуртуються, чи загально психологію маси. Треба вивчати кожне конкретне середовище, зокрема треба пізнати його особливі прикмети. Очевидно, все це приходится робити вже під час самої діяльності, бо на довгі вступні спостереження і дослідження перед приступленням до праці ми, в нинішніх обставинах, не можемо собі дозволити.

Пізнати середовище — значить пізнати пересічний його тип, його окремі вияви, відхилення від пересічного, різного роду особливості. Треба пізнати і збагнути людей, спосіб їхнього думання, сприймання і реагування на ті чи інші явища, знати, чим вони живуть, як і що переживають, як ставляться до різних явищ. Насамперед треба поцікавитися їхнім матеріальним станом, умовами побуту, життя, праці, можливостями влаштувати і поліпшити їхнє життя, їхні умови, потреби і бажання.

Для того треба нашим членам входити в життя мас, в усі його вияви. Шукати різних зустрічей з людьми та цікавитися якнайбільшою кількістю їхніх справ.

Для того, щоб могли і вміти повести успішну працю для опанування широких мас, треба брати їх такими, якими вони є в дійсності, це значить, також з усіма їхніми хибами і недомаганнями. Підходячи до мас, не слід розраховувати тільки на високовартісні чи вже вироблені елементи і тільки такими займатися, а на інших махнути рукою. При всіх акціях, які розраховані на ширші маси, кінечним є пристосовувати свою тактику і цілий підхід до рівня пересічного громадянина, до його зацікавлень, способу думання та його здібностей і готовости йти шляхом політичної боротьби та відповісти вимогам, що їх вона ставить.

Тож тактика політичної праці серед широких мас мусить бути нескладна і в кожному відношенні пристосована до політичного рівня даного середовища. Такі вимоги ставить само життя і без цього політична праця, наставлена на широкі маси, є безуспішна, особливо спочатку.

Якщо б ми переставили всю свою працю на масові рейки, тоді у висліді* понизився б її рівень. Але цього не думаємо робити. Подібно, як досі, так і надалі нам треба продовжувати ті всі роди й форми нашої діяльності, які розраховані на кращі, передові елементи. Роботу, що має активізувати, притягати, гуртувати, вирощувати й заправляти найкращі передові одиниці з маси, мусимо далі посилювати і не може бути й мови про те, щоб її занедбувати або припинити.

Ідеться про поширення нашої діяльності, а не про переставлення її на інші рейки. Маємо заактивізувати й скріпити політичну роботу, призначену для широких мас, не послаблюючи праці, розрахованої на передові, провідні елементи. Ведемо свою внутрішньополітичну працю кількома шляхами одночасно. Чим вищі вимоги ставимо до середовища, тим вищий політичний рівень даної праці та одночасно тим вужчі її рамці і тим вужчі охоплювані ними кола. Навпаки, чим ширші кола охоплює політична акція, і чим нижчий пересічно рівень її учасників, тим простіший характер даної політичної роботи.

Коли масову політичну працю ми пристосовуємо до характеру і рівня широких мас, то робимо це тільки з тактичних міркувань. Насамперед — зміст завжди остається незмінний, міняються лише зовнішні форми й практична постановка роботи. Але і в цьому відношенні не думаємо постійно пристосовуватися до рівня мас. Як тільки в певному середовищі здобудемо ґрунт під ногами, зразу ж починаємо формувати ці маси, підтягаючи їх на вищий рівень та, крок за кроком, починаємо вести їх до цілі. Маючи вплив на масу, починаємо нею керувати і з стану маси, до якої спочатку нам треба було пристосовувати свою тактику, переводимо її до ролі свідомого, виробленого й активного чинника в нашій політичній боротьбі.

При першому погляді на цю справу може здаватися, що за недостатньої кількості людей на цих теренах не зможемо цього робити серед передових елементів, тобто, що будемо примушені братись за одну або за другу працю. Та в дійсності так не мусить бути.

Робота широкого, масового характеру, вироблення відповідної методики праці, створення потрібної організаційної апаратури, вишукування правильних шляхів і надання потрібної розгінної сили — все це вимагає спочатку великого вкладу енергії та відставлення поважної кількості людей до праці. Але для продовжування і дальшого поглиблення праці не треба додавати нових сил, навіть не конечно залишати зайнятих на початку. Бо вже в скорому часі початковий вклад сил буде оплачуватися припливом нових розбуджених до активності сил.

У висліді активної праці серед широких мас, до нашої диспозиції стане багато нових людей, їм можна буде великою мірою доручити менш складні політичні завдання і відтяжити людей з більшим політичним виробленням, дуже потрібних нам сьогодні для відповідальнішої політичної дії. Діяльність серед мас значною мірою вестимуть далі ті нові люди, які виявляться і прийдуть до нас.

У висліді активізації мас та здобуття серед них впливу, будемо мати тривкішу й сильнішу позицію у багатьох ділянках громадського життя. Тому, що зміст праці серед широких мас не є інший від змісту нашої політичної праці, яку ми досі вели серед вужчих кіл, доводиться